

Rapport från Workshop om biosfärområden i Sverige

Gysinge, 27-28 maj 2008

Sammanställt av
Johanna MacTaggart
Nationell MAB-koordinator

Mötet var det tredje i en serie årliga mötesplatser för människor som är involverade i svenska biosfärprogrammet. Den här gången var det fokus på biosfärområdets utvecklingsfunktion. Syftet med mötet var att stimulera utbytet av kunskaper och erfarenheter som främjar kompetensutveckling för att bilda och driva biosfärområden (BO) i Sverige. Det fanns ett särskilt forum skapat i syfte att föra dialog om forskning i och om biosfärområden. Under ett dygn samlades 37 personer från olika delar av landet för att diskutera angelägna frågor, inspireras och lära sig av varandra. Mötet var mycket lyckat och deltagarna poängterade vikten av att fortsätta ha regelbundna möten.

1. Bakgrund

Det har producerats flera dokument som ger en bakgrund om och överblick av biosfärläroarbetet runt om i världen. Vissa är på engelska (t.ex. Solving the Puzzle) och andra på svenska (t.ex. Vägledning för bildande av biosfärområden). Dessa förklarar dock inte alltid de specifika strategier och åtgärder som krävs för att få det att fungera.

Koordinatorer och andra inblandade i att bilda och driva BO ställs ideligen inför en rad utmaningar. Ofta ska dessa personer åstadkomma mycket med begränsade medel. Därför måste de jobba strategiskt och effektivt. Koordinatorarbetet handlar mycket om att vara entreprenör och initiera och ibland leda processer mot hållbar utveckling. Detta kräver kunskap om strategier som ökar chanserna för att lyckas. Detta årligen återkommande forum är en mötesplats för dem som arbetar med att utveckla biosfärområden, de som är intresserade av eller som på annat sätt kommer i kontakt med biosfärområden.

2. Föredrag

Mötet inleddes av f.d. programkoordinator Per Olsson som hälsade alla välkomna och höll en kort introduktion om syftet med mötet samt program. Detta följdes av en presentationsrunda bland deltagarna som var personer involverade i biosfärläroarbetet i Sverige, främst de som arbetar i de olika områdena runt om i landet. Detta inkluderar områden som redan har biosfärstatus, biosfärkandidatområden eller områden med

pågående förstudier. Delar av den svenska MAB-kommittén deltog (se deltagarlista nedan).

Landsbygdsprogrammet och biosfärbetet

Mats Hindström, avdelningschef vid avdelningen för landsbygd och natur vid länsstyrelsen i Gävleborgs län och Kalle Hedin, Vd i NeDa och verksamhetsledare för Leader Nedre Dalälven.

Fördraget behandlade frågeställningen *Hur platsar utvecklingsarbetet inom biosfärområden i landsbygdsprogrammet?*

Ett biosfärområde är ett område med höga kultur- och naturvärden, det ska gynna de boende i området genom social och ekonomisk utveckling. Ett biosfärområde ska också värna den biologiska mångfalden och vara en area för forskning och utveckling.

Ett biosfärområde ska verka genom att:

- *bevara* – ”bevara genom brukande”, landskap, ekosystem, arter, genetisk mångfald
- *utveckla* – främja ekonomisk och social utveckling som är ekologiskt hållbar
- *stödja* – underlätta demonstrationsprojekt, utbildning, praktik, forskning och miljöövervakning.

Landsbygdsprogrammets övergripande mål är att bidra till en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling på landsbygden. Den strategiska inriktningen på landsbygdsprogrammet är att:

- främja företagande, tillväxt och sysselsättning på landsbygden.
- stärka lantbrukets och landsbygdsföretagens konkurrensförmåga och bidra till hållbart samhälle och resursutnyttjande.
- miljömålen uppfylls och helhetsperspektiv på landsbygdens natur- och kulturmiljövärden som bas för utveckling.
- främja god utveckling av landsbygden som helhet – diversifierat näringsliv, attraktiva natur- och landskapsmiljöer, lokal service, lokalt engagemang m.m.
- planering och genomförande ska präglas av helhetssyn på landsbygden, samordning av insatser och ökat regionalt och lokalt inflytande. Partnerskap.

Gävleborgs genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet 2007-2013, *Öppen landsbygd*, har fokusområden som ligger väl i linje med ett biosfärområdes syfte. Här kan ett biosfärområde vara ett bra verktyg för arbetet med genomförandestrategien. Den generella slutsatsen är att utvecklingsarbetet inom biosfärområden ligger väl i linje med landsbygdsprogrammets mål och prioriteringar.

Hållbar turism

Maria Kjellström, Ekoturismföreningen

Ekoturism är ansvarsfullt resande som bidrar till skyddet av naturmiljöer och till lokalbefolkningens välbefinnande. Att bedriva ekoturism är ett smart sätt att bedriva hållbar natur och kulturvård samt landsbygdsutveckling. Ekoturism är ett sätt att ta lokalt,

regionalt och nationellt ansvar för sina kultur- och naturvärden. Man måste våga låta professionella entreprenörer visa landskapets värden för gäster som är redo att betala bra för det, för detta skapar sysselsättning vilket också ger natur- och kulturvärdena ett ekonomiskt värde. Detta kan uppnås genom samarbete mellan forskare, turism och naturvårdsorganisationer. Svenska Ekoturismföreningen har många erfarenheter av hur man lyckas skapa ekoturism som verkligen bidrar till ökat skydd av natur- och kulturvärdena och som sker på lokalbefolkningens villkor.

Naturens bästa är ett banbrytande kvalitetsmärke för ansvarsfull upplevelseturism i naturen i Sverige. Det som internationellt ofta kallas för ekoturism. Det är tre organisationer som står bakom Naturens Bästa: Svenska Ekoturismföreningen, Naturskyddsföreningen och VisitSweden. Det gemensamma målet är att det ska bli mer och bättre ekoturism i Sverige, fler bokningsbara, kvalitetssäkrade och miljöanpassade resor som gör att skyddsvärd natur och kultur ger försörjning och arbete åt fler. Naturens Bästa är en förebild internationellt och 18 länder jobbar nu med att importera konceptet. (Källa www.ekoturism.se)

Skogens konung

Marcus Jonsson, Kolarbyn i Skinnskatteberg

Marcus är initiativtagaren till Skogens Konung och Sveriges mest primitiva vandrarhem Kolarbyn. Mycket underhållande berättade han om hur han utvecklat företaget – från idé till framgång. Idag har besökare från över 60 länder kommit till Kolarbyn.

“I augusti 2004 inledde Kolarbyn ett projekt att få kolningen att leva vidare i Skinnskatteberg. Kolning är en gammaldags metod att framställa träkol i milor för utvinning av järn vilket varit en förutsättning för bygdens utveckling under mer än tusen år. När järnframställningen ersattes med moderna metoder minskade efterfrågan på skogens kol och idag är kolning i mila en kunskap som håller på att försvinna med de äldre generationerna. I Kolarbyn och området kring Skärsjön finns hundratals rester av kolbottnar som vittnar om den storhetstid då järnet byggde upp Sveriges ekonomi. För att traditionen skulle kunna leva vidare byggde Skinnskattebergs kommun tolv kolarkojor vid Kolarbyns kolbotten 1996. När Skogens Konung senare gjorde Kolarbyn till vandrarhem uttryckte Skinnskattebergs kommun en hög önskan att vandrarhemmet ska föra kolartraditionen vidare och på så vis föra kunskaperna om kolning vidare till kommande generationer.

Sedan Kolarbyn blev vandrarhem har det genomförts minst en kolmila per år, ibland flera, ett uppskattat inslag bland lokala invånare som samlats för att beskåda aktiviteterna. Kunskaperna fanns sedan tidigare och flera yngre har hjälp till att vaka på nätterna. Skogens Konung bidrar med pengar genom att låta en del av gästernas avgifter för vandrarhemmet gå till att köpa in kolningsved och annat material som behövs. En viktig eldsjäl i projektet är kolarmästaren Bernt-Olof Johanson, även kallad Piltorpar'n (med A-certifikat i kolning från Kolarfonden) med stor erfarenhet av kolning.” (Källa: www.kolarbyn.se)

Hållbar utveckling av fritidsfisket

Kalle Hedin, NeDa (www.nedredalälven.se).

Fisket i Nedre Dalälvsområdet har i alla tider haft en avgörande betydelse bygdens människor och verksamheter. Säkert slog de första människorna efter istiden sig ner här främst på grund av den rika tillgången på fisk. Ända in på 1900-talet fortsätter fisket i älven och några större sjöar att vara betydelsefullt för yrkesfiske, binäringsfiske och husbehovsfiske och dess mellanformer. Idag är fisket tillsammans med de höga naturvärdena den enskilt viktigaste faktorn för att locka besökare från när och fjärran till bygden. Självklart betyder fisket också mycket för de bofastas livskvalité.

Få sammanhängande fiskeområden har så många fiskare som Nedre Dalälven, en bit över 100 000 fiskedagar per år. Någon mer exakt ekonomisk värdering har inte genomförts men en grov uppskattning av vad dessa fiskare omsätter i bygden och värdet i övrigt för bygden torde kunna uppskattas till snarare över än under 50 milj. kr per år. Det finns med andra ord all anledning att vårda och värna fiskebiotoperna i Nedre Dalälvsområdet och ytterligare ta tillvara de sociala och ekonomiska möjligheter det erbjuder bygden. Fisket är ett skolexempel på hur man kan bedriva en social, ekonomisk hållbar utveckling med bevarande av den biologiska mångfalden.

Nedre Dalälven har en övergripande fiskevårdsplan som ger rekommendationer till fiskevårdsområdets och andra berörda verksamhet relaterat till de arter som fiskeintresset främst är knutet till i hela området, nämligen gädda, gös, öring och harr. Planen ska så långt som möjligt spegla gemensamma ståndpunkter bland närmast berörda (fiskevårdsområden, fiskevattenägare vid sidan av fiskevårdsområden och lokala entreprenörer med anknytning till fisket).

För att fiskevården, marknadsföringen och servicen ska bestå och utvecklas behövs fortsatt samarbete mellan olika intressenter. Då vare sig fiskarna i vattnet eller de som fiskar bryr sig om administrativa gränser behövs det samarbete på olika nivåer: lokalt inom avgränsade fiskeområden, mellan näraliggande fiskeområden, inom hela Nedre Dalälven och även nationellt. Inte minst viktigt är ett samarbete för att klara kontakterna med en redan idag stor och förhoppningsvis ytterligare växande utlandsmarknad.

NeDa:s uppdrag är att verka för en positiv utveckling i bygden med utgångspunkt från Nedre Dalälvens höga och unika natur- och kulturmiljöer. Fisket är mycket av Nedre Dalälvens själ historiskt, igår, idag och imorgon. Fisket har troligen mer än någon annan enskild faktor bidragit till att göra Nedre Dalälven känt i omvärlden. Omräknat i ekonomiska termer innebär de ca 115 000 fiskedygna/år många miljoner kronor för bygden: för turistanläggningar, för handeln, för transporter och överhuvudtaget för bygdens attraktionsvärde. De som står allra närmast fisket, fiskerättsinnehavarna och de små lokala turistentreprenörerna inom fisket, ser inte så mycket av dessa stora pengar. Men de har en viktig samhällsuppgift som de tar på stor allvar. Värdet av deras insatser borde också oftare framhållas och värderas högre, även i krassa ekonomiska termer.

3. Exkursioner

I strålände solsken begav sig workshop-deltagarna ut på exkursion. Efter arrangerande av samåkning åkte bilarna iväg till olika delar av biosfärkandidatområdet. Exkursionerna hade följande teman:

- a. [Hållbar utveckling med kärn-, buffert- och utvecklingsområde i Nora socken](#)
Inga-Britt Persson projektledare för Gröna Kunskapshuset, forskarna Anders Telenius Mälardalens högskola och Nils Ryrholm Högskolan Gävle.
- b. [Bönder och naturvårdare bevarar kulturlandskapet i Bredforsens naturreservat](#)
Linda Svensson och Jonas Lundin vid naturförvaltningen på länsstyrelsen i Gävleborgs län och ortsbör guidar.
- c. [Guidad båttur i Färnebofjärdens Nationalpark kombinerad med vandring längs strandkanten av Färnebofjärdens Nationalpark med guide](#)
Ingvar Westman, Nationalparkens ranger, Cristina Ericson och Kalle Hedin, NeDa.

4. Seminarier

Efter förmiddagens exkursioner samlades deltagarna i hörsalen för att inleda seminariepasset. Deltagarna föreslog teman för dialog och delade in sig i grupper. Följande teman blev aktuella: zonerings, Madrid Action Plan (MAP), forskning, entreprenörskap och förankringsarbete.

Seminariegruppernas huvudsakliga slutsatser:

a. Zonerings – *Spelar zonerna roll i praktiken?*

- Viktigt att zonerings problematiseras och att den inte avvecklas utan snarare utvecklas.
- Modellen kan med fördel utvecklas och bli mer flexibel.
- Zonerings är ett viktigt pedagogiskt verktyg.
- Zonerings möjliggör inkludering av kulturmiljöerna i begreppet *Hållbar utveckling*.
- Zonerings måste vara väl förankrad hos markägare då den appliceras.

Kommentar: Det finns ett behov att nationellt identifiera syftet med zonerings och på vilket sätt den kommer till nytta. Hur ska zonerings hanteras i Sverige så att biosfärkandidater blir erkända som biosfärområden av UNESCO?

b. Madrid Action Plan (MAP)

Gruppen gick igenom dokumentet MAP.

- Under III World Congress i Madrid, 2008, antogs MAP.
- MAP innehåller nya direktiv som ska komplimentera Sevilla Strategien och Statutory Framework.
- Klimat: Beakta klimatförändringarna och inkludera i arbetet i biosfärområden
- Ekosystemtjänster: Definiera ett ekonomiskt värde på dem
- Urbanisering: Biosfärområden kan vara instrument för att arbeta med frågor som rör ökande befolkningstäthet.

Kommentar: MAP berör några av de stora utmaningar som vi står inför globalt. Kan biosfärområden jobba med dessa, som modellområden i världen? MAP beskriver tre teman som skär tvärs igenom "Bevara, Utveckla, Stödja". Biosfärområden kan konkretisera dessa teman som modellområde, genom att vara med och stödja konkreta projekt.

c. Forskning – är en given funktion i biosfärområden

Gruppen arbetade utifrån tre frågeställningar: *Vilken typ av forskning (om/i/för biosfärområden), hur ska den finansieras (om/i/för biosfärområden) och hur samordnas den (om/i/för biosfärområden)?*

Dialogen mynnade ut i följande:

- Forskning om/i/för biosfärområden kan finansieras av allt ifrån Vetenskapsrådet (Vr) till privata finansiärer, där Vr främst finansierar

forskning **om** biosfärområden medan privata finansiärer främst finansierar forskning **i** biosfärområden.

- Nationell samordning av forskning om/i/för biosfärområden lyser med sin frånvaro.
- Det uttalades en önskan om ett tightare samarbete kring forskning om biosfärområden. MAB-kommittén kan fortsätta att utvecklas i den rollen.
- Man ska söka allianser där man hittar dem, självorganisation är viktigt.
- Det är bra om biosfärområden noga dokumenterar vad som görs och hur man rent praktiskt jobbar med t ex förankring. Sådana noteringar är inte bara vägledande för andra biosfär(kandidat)områden utan kan även användas i studiesyfte.

Kommentar: Det mesta som finns och som har gjorts är forskning i biosfärområden. Viktigt att forska om vad som sker i biosfärområden, att t ex studera vilka befintliga problemkomplex i områdena som måste lösas.

d. Entreprenörskap

- Svårighet att hitta entreprenörer eftersom de redan håller på och "företagar".
- Nyckelfråga: Hur hjälper man människor med goda idéer? I biosfärområden finns goda förutsättningar att utgå ifrån. Bättre samverkan mellan natur- och kultursidan underlättar.
- Kompetensförsörjning (behov)
- Lagstiftning: befintlig lagstiftning är ett hinder. Det finns ett önskemål hos företagare om hjälp att lotsa genom myndigheter.
- Viss lagstiftning är orimlig och inte anpassad till natur- och kulturturism.
- Myndigheternas syn på och bemötande av entreprenörer är ibland problematisk.

Kommentar: Professionella aktörer sätter sig in i lagstiftningen, det hör till!

e. Förankringsarbete

- Det förekommer olika typer av förankring, beroende på vad som är källan till biosfärinitiativet.
- Lyhördhet! Man kan inte göra samma sak på olika ställen. Måste hitta sin egen väg att gå, via tjänstemän, politiker och de som *hands-on* kommer att möta biosfärområdet.
- Biosfärområdet är en ny approach när man möter människor. Ett redskap för att göra området levande och få en livskraft i det.
- För projekt med ursprung i en konflikt utgör biosfärområdet en neutral arena.
- Processen tar tid, nätverksbyggande.
- Kraften av de goda exemplen
- Myntat uttryck: "Sociala nyckelbiotoper"

5. Några kommentarer från deltagarna efter mötet:

"Det var ett väldigt bra och trevligt möte. Tänk att solen sken och inga mygg syntes!"

"Det var väldigt bra möte."

"Tack!"

"Stort tack för ett trevligt och välordnat seminarium!"

6. Nästa möte

Östra Vätterbranterna erbjöd sig att vara värd för MAB-workshop 2009.

7. Deltagare

Svenska MAB-kommittén

1. Göran Blom, Naturvårdsverket, Goran.Blom@naturvardsverket.se
2. Marie Stenseke, Göteborgs universitet, Marie.Stenseke@geography.gu.se
3. Per Olsson, Centrum för tvärvetenskaplig forskning, Stockholms universitet, per@ctm.su.se
4. Ulf Lindberg, Riksantikvarieämbetet, ulf.lindberg@raa.se

Biosfärområde Kristianstads Vattenrike

5. Karin Magntorn, informationssekreterare, Karin.Magntorn@kristianstad.se
6. Sven-Erik Magnusson, koordinator, Sven-Erik.Magnusson@kristianstad.se (även med i MAB-kommittén)

Biosfärkandidatområde Vänerskärgården med Kinnekulle

7. Birgitta Gärdefors, Götene kommun, birgitta.gardefors@gotene.se
8. Johanna MacTaggart, koordinator Vänerskärgården med Kinnekulle, johanna.mactaggart@gotene.se (även med i MAB-kommittén)
9. Johanna Olsson, Lidköpings kommun, johanna.olsson@lidkoping.se

Biosfärkandidatområde Nedre Dalälven

10. Inga-Britt Persson, Gröna Kunskaarhuset, Östa, Ingabritt.Persson@gkh.se
11. Anders Telenius, Mälardalens högskola, anders.telenius@mdh.se
12. Cristina Ericson, NeDa, cristina.ericson@telia.com
13. Kalle Hedin, NeDa, kalle@nedredalalven.se
14. Anneli Aronsson, Sandvikens kommun, anneli.aronsson@sandviken.se
15. Henrik Paulsen, Student Mälardalens högskola
16. Bengt Gyldberg, NeDa, bengt@nedredalalven.se

Biosfärkandidatområde Blekinge arkipelag

17. Elisabet Wallsten, Länsstyrelsen i Blekinge Län, Elisabet.Wallsten@k.lst.se
18. Per-Ola Mattsson, Karlshamn.kommun, perola_mattsson@hotmail.com
19. Lena Axelsson, Karlshamns kommun, lena.axelsson@karlshamn.se
20. Tommy Olsson, Karlskrona kommun, tommy.olsson@karlskrona.se
21. Doris Larsson, Karlskrona kommun, doris.larsson@karlskrona.se
22. Anna-Karin Sonesson, Ronneby kommun, anna-karin.sonesson@ronneby.se
23. Ulrika Widgren, Blekinge arkipelag, ulrika.widgren@k.lst.se
24. Rose-Marie Ankre, Blekinge Tekniska Högskola, rosemarie.ankre@etour.se

Ovanåker (förstudie)

25. Olle Berglund, Ovanåkers kommun, olle.berglund@ovanaker.se
26. Lena Landström, Länsstyrelsen Gävleborgs län, lena.landstrom@x.lst.se
27. Patrik Uhras, Ovanåkers kommun, patrik.uhras@ovanaker.se
28. Bertil Eriksson, Ovanåkers kommun, bertil.eriksson@ovanaker.se

Östra Vätterbranterna (förstudie)

29. Simon Jonegård, koordinator, simon.jonegard@skogsstyrelsen.se
30. Nils-Erik Davelid, Jönköpings kommun, nils-erik.davelid@jonkoping.se
31. Mårten Aronsson, Skogsstyrelsen, marten.aronsson@skogsstyrelsen.se
32. Claes Hellsten, Gränna Skogsgrupp/WWF, claes.hellsten@telia.com

Andra organisationer

33. Erik Jernelius, Avesta kommun, erik.jernelius@avesta.se
34. Maria Widemo, Länsstyrelsen Gävleborgs län, maria.widemo@x.lst.se
35. Nils Ryrholm, Högskolan Gävle, nils.ryrholm@hig.se
36. Robert Axelsson, Skogsmästarskolan SLU, robert.axelsson@smsk.slu.se
37. Michael Persson, Länsstyrelsen Dalarna, michael.persson@w.lst.se